

*Vitajte
ve Valašském
muzeu
v přírodě*

V ROŽNOVĚ
POD RADHOŠTĚM

Uzrodu Valašského muzea v přírodě stáli sourozenci Alois a Bohumír Jaroňkové, malíři, kteří se štětcem a paletou prošli svět, ale s úlevou se vždy vraceli do valašské domoviny. Bohumíra zaujalo sběratelství lidových textilií, výšivky, především však snil o „sběratelství chalup“. Když bratr Alois přivezl z cesty po Skandinávii zprávu o švédském skanzenu, Bohumír namaloval temperou pohled na vysněný „valašský skanzen“, což byl první ideový projekt budoucího muzea v přírodě, a poslal ho na výstavu do Vídně. I stalo se, co nikdo neočekával. Obraz zaujal konopištského arcivévodu Ferdinanda d'Este, který holdoval starým stavitelským památkám a založený Muzejní spolek v Rožnově obdržel podporu ve výši deset tisíc rakouských korun na výstavbu skanzenu. Světová válka však záměr s výstavbou překazila, a tak až v roce 1921, kdy se zrodila myšlenka na uspořádání národopisných slavností nazvaných Valašský rok, přišli Rožnovští s nápadem, aby se tento svátek lidové tvořivosti uskutečnil již ve „skanzenu“. V následujících letech svezli do parku Hájnice z terénu několik originálních valašských chalup, zvonice, studny, sýpku a také kostelík. A roku 1925 bylo u příležitosti Valašského roku skutečně Valašské muzeum v přírodě otevřeno.

Kdeže je ta doba, kdeže je ten čas klopotných počátků! Za desítky let se muzeum rozrostlo. Vedle samotného Dřevěného městečka přibyla na „Petřkově stráni“ Valašská dědina, v jejíchž usedlostech proudí život jako zastara, vpravdě oživený obraz běžného života na dědině v průběhu více než sedmi staletí. Později Mlýnská dolina s technickými zařízeními svědčícími o důmyslu našich předků. Zásluhou Valašského muzea v přírodě v Rožnově pod Radhoštěm je rovněž záchrana a obnova nenapodobitelných Jurkovičových staveb na Pustevnách.

Jak v medové plástvi spočívám u roubeného stolu pod venkovní pavlačí hospody Na Posledním groši, upíjím pozvolna ze zdobného keramického džbánu a je mi v tom bájném světě valašském dobře na duši. A hle, polednice mávne kouzelným proutkem a dějí se zázraky: rynek hovící si mezi starobylými stavbami jak jablko v klíně je naráz a znenadání zaplněn – kde se vzaly tu se vzaly – postavami důstojných měšťanů i venkovsky oděných kotáranů, kteří přitrhli z okolních dědin a z pasek, strnulý snímek nepohyblivých figurín, jak zastavený záběr ze starého němého filmu. Avšak tu polednice ještě jednou mávne všemocným proutkem a výjev ožívá, lidičky hlomozí a pokřikují, rynek kypí a zvučí a přelévá se v pestrobarevných vlnách, všechno se živelně a s dravou chutí směšuje. Starodávňý jarmark už nic nezadrží. Přizírám nevěřičně, avšak s radostí tomu hemživému ruchu, jako by se odehrával na jevišti.

To už v hospodě Na Posledním groši vyhrává Pelárova muzikantská banda do propadu! Housličky rozprávějí: lesti si něco vyhraje, lesti si něco vyhra-

jem... Bas odpovídá: trífám, trífám... A druhé housle kontrují: kočičinec, kočičinec... Prim hraje nějaký Trusina, noty nezná, je náturista, ale akordy ovládá výborně a dovede melodii přizdobit po svém, ten utrefí, co kdo předzpívá. Sekundu si přivedl svého, jakési chlapčisko ještě. Štěpán Dudík z Lázů tluče cimbál, nástroj má věčně rozladěný, ale moc se s tím nepárá a notečky sbírá na strunkách paličkami skoro poslepu, úhoz má pružný oběma rukama; ještě jednu důležitou funkci zastává, je kasírem, vysypává mince shrnuté z horní desky do cimbálu od každého, kdo poručí zahrát. Basistu má Pelár Blažka z Liptálu, ohnál to je pořádný, v hubě má už jenom samé kolozuby od toho, jak si pomáhá zuby natahovat struny, ale jak začne připírat, basa mu pod rukama zrovna mluví: v zemi dūra, v zemi dūra..; když se ho ptali, bude-li Pelárovcům stačit, odbrčel: „Kolikéž je teho třeba na base? Enom sem tam strúhnúť a přimrčávat!“

Pelár si nechal klarinet, s tím umí mistrovsky, dovede na ten svůj žlutý štěbenec fúlikat jako pták, krásně se to nese, a když zanotí Uvíznul forman nebo Počkaj, má milá, já na ťa povím, žes nečítala, kolik je hodin, hucáně letí nad hlavy, robky se natrásají v bocích jak kačeny a za chvíli se na šenku všecko vytáčí, točené, vrták, rajdák, věčná škoda při takové muzičce netancovat! A Pelár je k neutahání, celé noci dokáže hrát v jednom zátahu, v obličejí brunátný, nevyspaný, kníry naježené, ale za klobúkem junácký jalovec. Slavná Pelárova banda! Každý ji na Valašsku znal, zvali ji na zábavy, svatby, na národní a hasičské slavnosti, všude byla vítána.

Nejvíce však proslula na Národopisné výstavě československé v Praze roku 1895, když Valaši zbudovali na výstavišti Valašskou dědinu. Na Vsetínsku rozebrali lidové stavby na dílce a trámy, naložili je na železniční vagony spolu s dalšími exponáty, na zastávce v Růžďce přibrali složení pily jednošky od mlynářů Stradějů z Bystřičky, všechno v pořádku dopravili do Prahy a poblíže obloukové brány na výstavišti zase sestavili. Stála tam pasekářská usedlost z hrubě opracovaných klád se stodolou, kůlnou a chlěvem, s listníkem, ovčírnou, vozníkem, také salašnická koliba i s košárem, pila valaška, křiváčkářská kovárna, sušírna ovoce, zvoničky, spustit do studny jen okov na řetězu a naplnit břichatou štoudev na jejím roubení, ani včelí kláty s vyřezávanými a vybarvenými roztodivnými maskami zvířecími i lidských tváří na česnech nechyběly. Valašská dědina Pražáky uchvátila, byl to pohled do jiného světa, jaký neznali.

Atrakcí výstavy se však stala hospoda Na Posledním groši se šentyšem, se štoky, s panskou světnicí, ceny mírné, slivovička a borovička lahodná. A nejvíce přitahovala návštěvníky Pelárova muzika, celá Praha se za ní táhla, ovšemže ani vlastenečtí spisovatelé, hudební skladatelé, výtvarní-

ci nechyběli. Kdo do valašské krčmy zapadl, také tři dny z ní nevyšel...
Och, slavná banda!

Okouzlen naslouchám, jak muzička vyhrává a nad valašskou písničkou se jak motýl vznáší sametový hlas Pelárova klarinetu a zdobí a cifruje... Jsem v zajetí čar a omamů a ochotně se jim poddávám...

Pravda, všechno je tu, jak má ve valašské krčmě být, šentyš, dubové stoly, panský štok, jenže o více než sto let později, citlivě zrestaurováno ve Valašském muzeu. Kdo chybí, je píštělkář Pelár, škoda přeškoda! Ještěže pamatuju alespoň cimbálistu Lojzka řečeného Žebrák (ne že by chodil po žebrotě, ale že měl za ušima), ten sedával Na Posledním groši dennodenně, říkalo se, že bez přenosného cimbálku, co ho měl na šrákách přes rameno, nechodí ani na záchod, ten zahrál každému, kdo cinkl penízkem o pult; a že se někdy načuřil přes míru - neboť uhostit muziku se patří a náleží -, přespával na půdě hospody a aby nemusel v noci po schodech na dvorek do kadibudky, ulevoval si vikýřem rovnou z hůry, však na omítce u vchodu už natrvalo zažloutla stružka směřující od střechy dolů.

Navracíme se ke svým kořenům, to je dobře, tuze dobře. Kolikže národopisných souborů vystupuje každoročně na pódiiích Valašského muzea v přírodě, neděli co neděli a o kdekterém svátku s obřadovými pořady podle zvykového kalendáře a obyčejového roku, o tradičních slavnostech, jakými jsou celý Valašský rok s programy, Dny řemesel a setkání kovářů, proslulá Anenská pouť, též folklorní festivaly s mezinárodní účastí - Rožnovské slavnosti, Rožnovská valaška, Jánošíkův dukát... věru, že programová nabídka přebohatá! A nechybí ani vystoupení řezbářů, hrncířů, křiváčekářů, kovářů, brouskařů, vyšívaček, kteří předvádějí svou zručnost, dědici tradičních řemesel a lidového umění! Proti toku času rozhrnují plentu nad kulturou přešlých dob a oživují ji.

Chasníci se vytácejí s cérkami v krokových variacích a tancích málem už zapomenutých, a což teprve odzemková vystoupení chlapců! Kdo ještě dnes dokáže správně zaskákat obuškový odzemek? Tanečník začíná přízemními vyšlapávanými figurami, rytmicky zrychluje až přejde v přeskoky valašky, skáče v podřepu, cifruje a rozvíjí stále náročnější figury a končí stylově nejtěžšími. A také přijdou na řadu chlapské skoky - hájoví chlapečci skáčou směle pod obuchy a do hajduka jako o život, dupkají si jeden proti druhému a houf proti houfu s valaškami v pozdvížené ruce, je to o strach, a ještě se povzbuzují: „Enem ho!“ A lidé mohou na nich oči nechat a zalitují, když se ti novodobí zbojníci za hromového potlesku loučí.

Ale to už z pavlače fojtství odtroubí půlnoc, jenže ani potom se lidé nerozcházejí, roztroušeni ve skanzenu i po parku Hájnici. Hudci a cimbalisté vyhrávají jen tak sobě pro radost, hloučky posluchačů kolem nich se přidávají zpěvem, podupkávají na trávě, určitě se najdou dvojice, které si s chutí zatančují, K ránu se jenom neradi rozcházejí, co dělat, den se bere za břesk. Ale ještě z dálky doznívá veselá muzička... bzuní housle, břínká cimbál a mručí bas a píštělkář se nad ně furiantsky vytahuje všelijakými krúcanci a vývrty, cimbalovka je nesmrtelná!

Věru, že měl pravdu Bohumír Jaroněk: „Nechceme budovati mrtvé skladiště budov a předmětů, chceme budovati pomocí praktického národopisu živé muzeum, v němž zděděné tradice valašské minulosti a svéráz plemene a bydlíště lidu jsou udržovány při životě výkony práce, zvyky, tanci, zpěvy a obřadnostmi lidu.“

Vitajte ve Valašském muzeu v přírodě

Vydalo: *Valašské muzeum v přírodě v Rožnově pod Radhoštěm
v roce 2010*

Autor textu: *JUDr. Oldřich Šulěř*

Fotografie: *Fotoarchiv Valašského muzea v přírodě*

Odpovědný redaktor: *Ing. Vítězslav Koukal, CSc.*

Redakční zpracování: *Mgr. Radoslav Vlk, Ph.D.*

Kontakt: *Valašské muzeum v přírodě v Rožnově pod Radhoštěm,
Palackého 147, 756 61 Rožnov pod Radhoštěm, www.vmp.cz*

Překlad: *Skřivánek s.r.o.*

Výběr fotografií: *Radoslav Vlk, Alena Fojtášková, Ctimír Štrunc*

Grafická příprava: *Břetislav Dadák*

Sazba a tisk: *Tiskárna PRINT Kroměříž*

Vazba: *Graspo CZ, a.s. Zlín*

Náklad: *2000 ks*

Počet stran: *216*

1. vydání

ISBN: 978-80-87210-23-9